

ŠKOLY PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ V JIHOČESKÉM KRAJI

---

*Markéta KASTNEROVÁ,
Dana KOVÁČOVÁ,
Květoslava KOTRBOVÁ,
Zdeněk VELIKOVSKÝ*

Souhrn:

Sít škol podporujících zdraví začala vznikat v evropských zemích od r. 1990. Je garantována třemi mezivládními nadnárodními organizacemi: Světovou zdravotnickou organizací pro Evropu (WHO EURO v Kodani), Radou Evropy (CE) a Komisí Evropské unie (CEU). Naším cílem je oslovit všechny mateřské a základní školy a jejich zřizovatele (města, obce), aby do roku 2010 byla alespoň polovina z nich zařazena v síti škol podporujících zdraví.

Klíčová slova: *sít škol podporujících zdraví, změny sociálního prostředí ve škole, zdravý způsob života a práce, zdraví individuální, komunitní a globální*

Vývoj projektu

Sít škol podporujících zdraví začala vznikat v evropských zemích od r. 1990. Je garantována třemi mezivládními nadnárodními organizacemi: Světovou zdravotnickou organizací pro Evropu (WHO EURO v Kodani), Radou Evropy (CE) a Komisí Evropské unie (CEU). Česká republika vstoupila do sítě v letech 1992–93 dohromady s 94 školami, z nichž 11 mělo plnit úkol pilotních škol podporujících zdraví.

Sít pak zůstala několik let uzavřena, aby se mohly zejména pilotní školy intenzivně rozvíjet a ověřovat životnost projektu. Vzhledem k tomu, že se prokázala životnost projektu na evropské i naší úrovni, je v ČR od r. 1999 otevřena pro další zájemce.

V Jihočeském kraji se do projektu Zdravá škola (původní název) předběžně přihlásilo hodně škol. Přesná čísla však nebyla evidována, protože tehdy došlo ve školství ke zrušení krajského článku. Zřizovatelem byl vždy příslušný okresní školský úřad a školy začaly postupně přecházet do právní subjektivity.

Zapojeny do projektu v kraji však zůstaly pouze 4 MŠ. Některé další MŠ i ZŠ se nejprve předběžně přihlásily, potom ale projekt nedokončily kvůli nedostatku možností získat navíc finanční prostředky.

Od roku 2000 řeší školy a školská zařízení, jejichž zřizovateli jsou města a obce, složitou ekonomickou situaci hlavně z důvodu ubývání populace ve školním věku. Většina měst a obcí přistoupila ke slučování škol a školských zařízení do ekonomicky výhodnějších větších celků. Ze škol zapojených do projektu v kraji zůstaly pouze dvě samostatné, a to MŠ Sokolovská v Táboře a MŠ U

Pramene České Budějovice. MŠ Čimelice se stala součástí ZŠ Čimelice a MŠ Zahradní v Prachaticích byla spolu s dalšími 3 MŠ spojena v jeden právní subjekt – MŠ Prachatice.

V říjnu roku 2005 byla do sítě přijata ZŠ a MŠ Lomnice nad Lužnicí, která byla přijata s projektem pro základní školu a projekt pro MŠ připravuje.

Vedení KHS JčK si uvědomuje, že je nutné ve spolupráci se ZÚ JčK podporovat zapojení dalších škol do projektu. Od ledna 2006 je popularizací projektu ve školách pověřena pracovnice Odboru sledování zdravotního stavu a podpory zdraví Mgr. Dana Kováčová.

Na poradách ředitelů mateřských a základních škol osobně vysvětluje přínos projektu pro školu i obec.

Do projektu se nově zatím přihlásily 3 školy, další budou posílat přihlášku začátkem školního roku 2006/07.

V září také proběhnou 2 důležité akce:

1. spolupracujeme s paní Boženou Šrámkovou z MŠ Prachatice. 12. září bude ustavena síť škol podporujících zdraví. Na tuto akci, která se koná pod záštitou zástupce hejtmána pro zdravotnictví a radní pro školství, jsou pozváni zástupci ZÚ JčK, České školní inspekce Č. Budějovice, OŠMT a OSVZ KÚ JčK.

2. u příležitosti 12. ročníku celostátní výstavy Vzdělání a řemeslo proběhne 20. září v prostorách Výstaviště České Budějovice odborný seminář k projektu *Škola podporující zdraví*. Na tento seminář zveme kromě výše jmenovaných politiků a vedoucích pracovníků také ředitele škol a starosty měst a obcí. Chceme seznámit širokou veřejnost s tímto projektem a nabídnout případným dalším zájemcům metodickou pomoc.

Ve spolupráci s Jihočeským krajem, Zdravotním ústavem, Českou školní inspekcí, Jihočeskou univerzitou a představiteli měst a obcí budeme postupně plnit Dlouhodobý program zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva ČR – *Zdraví pro všechny v 21. století*. Škol a školských zařízení se týkají zejména cíle

- 4 - zdraví mladých,
- 6 - zlepšení duševního zdraví,
- 9 - snížení výskytu poranění způsobených násilím a úrazy,
- 11 - zdravější životní styl,
- 12 - snížit škody způsobené alkoholem, drogami a tabákem,
- a 13 - zdravé místní životní podmínky.

Vliv programu *Škola podporující zdraví* (dále ŠPZ) na žáky a učitele se projevuje pozitivními změnami sociálního prostředí ve škole, odpovědnějším způsobem chování ke zdraví a novými dovednostmi v zacházení se zdravotními riziky. Finanční zdroje pro činnosti spojené s realizací programu ŠPZ jsou získávány částečně z účelově vázaných prostředků SZO a částečně z nabídky dotačních programů, především dotačního programu ministerstva zdravotnictví *Národní program zdraví – Projekty podpory zdraví*. V rámci daných možností byly dosaženy první výsledky v oboustranné spolupráci resortu zdravotnictví a MŠMT a jeho institucemi na konkrétních úkolech.

Stejně spolupráce odpovědných politiků a institucí chceme dosáhnout v Jihočeském kraji.

Posláním programu ŠPZ je dosáhnout, aby každé dítě v ČR mělo možnost být vzděláváno ve škole, která svou činností podporuje zdraví. Program ŠPZ pomáhá školám (MŠ a ZŠ), aby si týmovou spoluprací stanovily dlouhodobou a vyváženou koncepci, strategii a metody řízení své kvalitativní

proměny v dílnu zdravého způsobu života a práce. Cílem proměny je trvale umožňovat optimální vývoj a rozvoj každého jednotlivce, žáka a učitele, po stránce tělesné, duševní a sociální. Plněním takto pojatého cíle je program současně nástrojem včasné primární prevence civilizačních chorob, antisociálního chování a všech závislostí.

Pojetí zdraví a podpora zdraví. Škola, která se rozhodla podporovat zdraví, přistoupila na určitá filozofická hlediska a principy své činnosti. S podporou zdraví souvisí ve škole téměř všechno, co se v ní děje. Existují tři důvody pro tvrzení, že právě zdraví je tím činitelem, o němž si dovoluujeme tvrdit, že prolíná celou činnost školy.

Prvním důvodem je, že zdraví je všeobecně uznávanou hodnotou.

Druhým důvodem je, že současné pojetí zdraví klade důraz na souvislosti. Považuje celkové zdraví jedince za výslednici jeho zdraví tělesného, duševního, duchovního a sociálního, a také za součást zdraví užší i širší komunity a přírody.

Třetím důvodem je, že na zdraví člověka má vliv jeho chování a způsob života.

Interakční pojetí zdraví umožnilo vznik nové oblasti preventivních strategií, tzv. podpory zdraví. Podpora zdraví překročila hranice zdravotnictví, protože největší prostor pro své působení spatřuje v komunitách, v nichž lidé přirozeně žijí nebo pracují. Proto také komunitní programy podpory zdraví musí vycházet nejen z poznatků, metod a technik lékařských oborů, ale také z oborů psychologických, sociologických, pedagogických. Sdílet interakční pojetí zdraví znamená uplatňovat zřetel ke vzájemné propojenosti složek zdraví ve třech interakčních soustavách;

1. individuální: zdraví je spojeno se všemi složkami bytosti jedince, kterou tvoří: organismus (tělesné zdraví), struktura psychických funkcí (duševní zdraví), osobnost (sociální a duchovní zdraví);
2. komunitní: zdraví jedince je propojeno se zdravím komunity, v níž žije nebo pracuje;
3. globální: zdraví jedince, které je propojeno se zdravím jednotlivých společenství, v nichž jedinci žijí nebo pracují, je propojeno se zdravím světa.

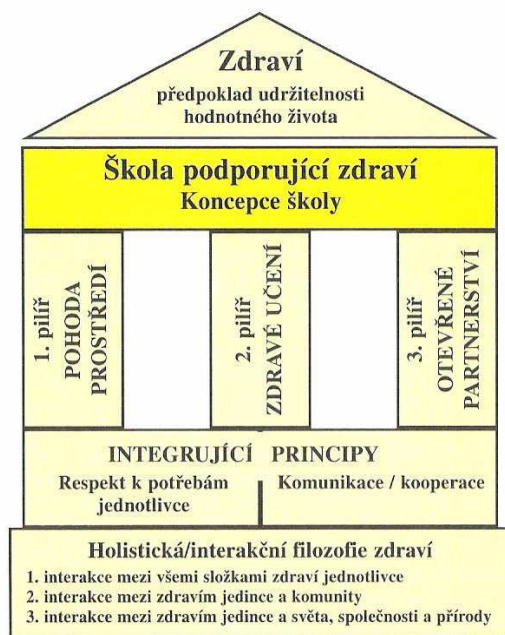
Obsah programů podpora zdraví ve škole

Cílem programu výchovy k podpoře zdraví ve škole podporující zdraví je úcta ke zdraví. Žák si uvědomuje, že zdraví je prioritní hodnotou, má odpovědnost za vlastní chování a způsob života, posiluje duševní odolnost vůči stresům, negativním zážitkům a vlivům, dovede dělat správná rozhodnutí a volby, dovede řešit problémy a spolupodílí se na tvorbě podmínek a prostředí pro zdraví všech. Při hledání a uskutečňování konkrétních cest vychází ze ŠPZ dvou principů, které spojují a prolínají celou její činnost:

1. na respektu k potřebám jednotlivce (žáka i učitele), počínaje potřebami biologickými až po potřeby vyšší, jako je seberealizace;
2. na komunikaci a spolupráci uvnitř školy všech se všemi a mezi sebou navzájem (učitelů, žáků, rodičů) i vně školy (školy s obcí a dalšími partnery).

Aby obsáhla podporu zdraví v celé své sféře, definuje ŠPZ tuto sféru třemi oblastmi, které se nazývají pilíře: prostředí a podmínky, učení, partnerství a spolupráce. Jsou stejné v základní škole jako mateřské. Pro každý pilíř jsou stanoveny určité zásady, jimiž se ŠPZ řídí ve své konkrétní činnosti. V jednotlivých zásadách se však již školy základní a mateřské liší. Zásadami se podařilo postihnout odlišnosti mezi oběma druhy škol a rozdíly dané věkem dětí.

Veškeré zásady jsou obsaženy v materiálech SZÚ autorů uvedených níže, pro přehlednost uvádíme pouze schéma, v němž jsou vyznačeny základní pilíře ŠPZ.

Struktura programu podpory zdraví

Škola podporující zdraví je taková, která aktivně naplňuje zásady každého pilíře.

Závěr

V našem kraji je 144 samostatných mateřských škol s dalšími 37 odloučenými pracovišti. Při základních školách je 142 mateřských škol s dalšími 24 odloučenými pracovišti.

Základních škol máme celkem 228, z toho je 146 plně organizovaných, ostatní ZŠ mají pouze třídy 1. stupně, popřípadě jsou školami málotřídními.

Velmi si vážíme toho, že záštitu nad ustavením sítě škol podporujících zdraví převzali představitelé kraje MUDr. Vladimír Pavelka, zástupce hejtmána pro zdravotnictví, a Ing. Bc. Marie Hrdinová, radní pro školství.

Naším cílem je oslovit všechny mateřské a základní školy a jejich zřizovatele (města, obce), aby do roku 2010 byla alespoň polovina z nich zařazena v síti škol podporujících zdraví.

Znamená to, že si školy vytvoří takové projekty podporující zdraví, aby splnily podmínky pro zařazení. KHS JČK a ostatní spolupracující instituce jim nabízí metodickou pomoc.

Text byl zpracován v souvislosti s řešením výzkumného záměru MŠMT č. MSN0021622421.

Literatura:

HAVLÍNOVÁ, M.; VILDOVÁ, Z. *Co to je, když se řekne: Škola podporující zdraví*. 1. vyd., Praha“ SZÚ, 1999.

HAVLÍNOVÁ, M.; VENCÁLKOVÁ, E.; HAVLOVÁ, J.; LACINOVÁ, I.; PETRASOVÁ, N., ŠPRACHTOVÁ, L. a kol. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole*. 1. vyd. Praha, Portál, 2006

HAVLÍNOVÁ, M.; KOPŘIVA, P.; MAYER, I.; VILDOVÁ, Z. a kol. *Program podpory zdraví ve škole*. 1. vyd. Praha, Portál, 1998

Kontakt na autory:

MUDr.Bc. Markéta KASTNEROVÁ

1. Krajská hygienická stanice Jihočeského kraje se sídlem v Českých Budějovicích,
Na Sadech 25
370 21 České Budějovice
e-mail: marketa.kastnerova@khscb.cz,
telefon: 387 712 117
2. katedra veřejného a sociálního zdravotnictví,
Zdravotně sociální fakulty
Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích
Jírovцова 24
370 04 České Budějovice
tel. 776069687

MUDr. Kvetoslava KOTRBOVÁ, Ph.D.

1. Krajská hygienická stanice Jihočeského kraje se sídlem v Českých Budějovicích,
Na Sadech 25
370 21 České Budějovice
e-mail: kvetoslava.kotrbova@khscb.cz,
telefon: 387 712 117
2. katedra veřejného a sociálního zdravotnictví,
Zdravotně sociální fakulty
Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích
Jírovцова 24
370 04 České Budějovice
telefon: 387420452

Mgr. Dana KOVÁČOVÁ

Krajská hygienická stanice Jihočeského kraje se sídlem v Českých Budějovicích,
Na Sadech 25
370 21 České Budějovice
e-mail: dana.kovacova@khscb.cz
telefon: 387 712 217

MUDr. Zdeněk VELIKOVSKÝ

1. Krajská hygienická stanice Jihočeského kraje se sídlem v Českých Budějovicích,
Na Sadech 25
370 21 České Budějovice
e-mail: <mailto:zdenek.velikovsky@khsceb.cz>
telefon:387 712 130
2. katedra veřejného a sociálního zdravotnictví,
Zdravotně sociální fakulty
Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích
Jírovцова 24
370 04 České Budějovice
telefon: 736 514 300